

ВЛИЯНИЕ НА СПЛОТЕНОСТТА НА ГРУПАТА ВЪРХУ ЛИЧНОСТНИЯ ОБЛИК НА ЧЛЕНОВЕТЕ ѝ

Иван П. Иванов

Единството на групата и аналогът му - груповата сплотеност е основната вътрегрупова цел и процес и съответно мярка за качеството на групата, за нейните възможности и виталност като социално релизираща се. Сплотеността осигурява еднообразна насоченост на груповото действие и възпроизводство на груповата дейност. В хода на тази дейност става възпроизводството на потребности и на свързаните с тях цели, което води до адекватност на насочеността ѝ и до непрекъснатост на тази дейност. При това потребностите и целите като основно съдържание на груповата ситуация са предварително определени и могат да варират само в точни граници.

Всички известни теории за груповата сплотеност имат сходна теоретична основа. Въпреки различните, често противоречиви крайни формулировки, всички те съдържат следните основни постановки:

1. Най-общото понятие, характеризиращо вътрегруповите процеси е социалният обмен между членовете на групата на структури, средства, културни модели, цели, норми, ценности.
2. Цел на обмена е постигането на общоприети групови ценности или на групово съгласие (консенсус) като резултат от комуникацията - сам по себе си процес и начин на групов живот на основата на нагласата за конформизъм (колективистично самоопределение).
3. На основата на консенсуса се формира определено ниво на групово съзнание, изразяващо се в "ние-чувство" като резултат от интеграцията на групата - на йерархията на ценностните системи, мненията, нормите, начина на живот.
4. Личностен аспект на сплотеността на групата е идентификацията на личността с групата като процес и резултат, изразяваща се в акомодация към групата, солитаризация на индивида с общността, овладяването на особеностите на груповото съзнание и култура, подчиняването на индивидуалното поведение на възприетото от групата. Идентификацията като процес се съсредоточава около референтната група, лидера, длъжността, неформалната роля. Изборът на обект за идентификация е избор и на стереотип на поведение, той винаги се определя от особеностите на груповата ситуация.

Високо ниво на сплотеност е възможно само при пълна идентификация на личността с групата, тоест при унификация на личностните особености на членовете ѝ в определени от характера на групата рамки. Следователно групата, в стремежа си към единство (сплотяване) реално детерминира личностните черти на членовете си и води до приоритет на ценните за групата черти, при това колкото е повече сплотена групата, толкова повече типизиращи изисквания към членовете ѝ се отправят или детерминизмът на личността от групата достига до абсурдна крайност.

Ефектът от влиянието на групата върху личността се отбелязва от редица автори: Дж.Хоманс¹, Б.Равен, И.Риетзема², А.Зандър³, М.Дойтч⁴, У.Ф.Брук⁵, като акцентът пада върху мотивационната, целевата, ценностната система на хората. Л.Фестингер дори употребява терминът "сила на групата" като капацитет на групата по отношение на отделния ѝ член⁶. При това въздействието върху членовете на групата се определя като краен ефект⁷ или основно следствие⁸ от груповата сплотеност. Всички изброени автори доказват това влияние с промените, ставащи в личностите на участниците в групата и обвързват степента на тези промени с нивото ана групова сплотеност.

В марксистката психология проблемите на личността и групата се решават традиционно в контекста на разбиранията за свободата и необходимостта като единство на лични и обществени цели, стремежи, мотиви... Отношението "Аз-другите" е многопосочно - съществуват три аспекта на измерението на личността: личността в отличие от другите; личността като част от групата (личностното чрез груповото и груповото чрез личностното) в интраиндивидуалното пространство; личността като идеална представеност в другите (персонализация).

Теорията за колектива на А.В.Петровски, която в момента доминира в марксистката психология разглежда като свойствен за висшия етап в развитието му само третия аспект: "В истинския колектив... персонализацията на всеки е условие за персонализацията на всички..."⁹ В също широко разпространената теория на Л.И.Умански се акцентира върху втория аспект - т.н. "личностен блок" от структурата на колектива обхваща по същество съвкупността от междуличностни

---

¹ CARTWRIGHT, D. *The Natur of Group Cochesiveness*. - *Group Dinamics*. New York, 1968, p. 99.

² *Па к та м*

³ ZANDER, A. *Group Aspiration*. - *Group Dinamics*. New York, 1968.

⁴ DEUTSCH, M. *The effect of cooperation and Competition upon Group process*. - *Group Dinamics*. New York, 1968.

⁵ *EDUCATIONAL PSYCHOLOGY*. Ed bi C.E. Skinner. New York, 1962.

⁶ FESTINGER, L., S. SCHACHTER, K. BACK. *Operation of Group Standarts*. - *Group Dinamics*. New York, 1968.

⁷ *Па к та м*

⁸ CARTWRIGHT, D. *The Natur of Group Cochesiveness*. - *Group Dinamics*. New York, 1968, p. 99.

⁹ ПЕТРОВСКИЙ, А.В. *Во пр о с ы ис т о р и и и те о р и и п с и х о л о г и и*. Избр а н н ы е т р у д ы. М., 1984, 244.

вързки¹⁰. И в двете теории личностното своеобразие се приема като съществуващо само за себе си и като естествена последица от развитието на групата като възможностите за него нарастват с движението към колектив.

Известно е, че в своята жизнена дейност човек се сблъсква с необходимостта от компромис между автономията в групата и конформизма. По думите на Р.Ф.Бехренд, това е фундаментален личностен проблем, особено при хора с по-развито самосъзнание¹¹. Върху конкретното решение на този конфликт влияят редица фактори, особено на макросоциално равнище, но определено може да се каже, че степента на развитие на една група (общество) се определя и от възможностите, които създава пред отделната личност да направи самостоятелен избор на степента на автономия и конформизъм (колективистично самоопределение).

Ако групата не дава достатъчно възможности за автономия а те намаляват с нарастването на сплотеността), тя се превръща в пречка за личностната реализация, нивелира самосъзнанието, ограничава емоционалния комфорт на членовете ѝ.

Очевидно е, че съществува необходимост от компромис между нуждите на групата и нуждите на личността. Групата, в интерес на собственото си съществуване не бива да се стреми към максимална сплотеност, а към оптимална, с оглед на личностното своеобразие на членовете ѝ.

Идеалният колектив на теория не е идеален като жизнена среда. При това съществува определена разлика между колектив на възрастни с устойчиви личностни черти и детски колектив. В колектива на възрастните (трудов колектив, семейство и др.) крайната сплотеност е необходима, но невъзможна именно поради устойчивостта на съставлящите личности, докато в детския колектив тя е възможна (незрели личности с малки съпротивителни сили на групово въздействие), но ненужна. Крайните фази в развитието на колектива са недостижими или като невъзможност (при колектив на възрастни), или като недопустимост (при детския възпитателен колектив).

---

¹⁰ УМАНСКИЙ, Л.И. Психология организации личности в школьной среде. М., 1980, 72-75.

¹¹ BEHRENDT, R.F. L'homme a la lumiere de la sociologie. Paris, 1964, p. 87.